

Review Article

The United States of American Economic Sanctions Against Iran after Joint Comprehensive Plan of Action and Its Impact on the Health of Patients Including Quaid 19 (A Case Study: Islamic Republic of Iran)

Mohammad Zarei Hodk¹ , Iraj Rezaeenezhad^{2,*} , Ali Babaei Mehr²

¹ Ph.D. Student in International law, Department of Law, Qaemshahr Branch, Islamic Azad University, Qaemshahr, Iran

² Assistant Professor, Department of Law, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran

* **Corresponding author:** Iraj Rezaeenezhad, Assistant Professor, Department of Law, Chalous Branch, Islamic Azad University, Chalous, Iran. E-mail: irajrezaeenezhad@iauc.ac.ir

DOI: [10.29252/nkjmd-120311](https://doi.org/10.29252/nkjmd-120311)

How to Cite this Article:

Zarei Hodk M, Rezaeenezhad I, Babaei Mehr A. The United States of American Economic Sanctions Against Iran after Joint Comprehensive Plan of Action and Its Impact on the Health of Patients Including Quaid 19 (A Case Study: Islamic Republic of Iran). *J North Khorasan Univ Med Sci.* 2020;**12**(3):69-76. DOI: [10.29252/nkjms-120311](https://doi.org/10.29252/nkjms-120311)

Received: 18 May 2020

Accepted: 21 Oct 2020

Keywords:

Sanction
Economic Sanction
Right Human
The Right to Health

Abstract

Introduction: Unilateral USA sanctions have had many negative consequences for the Islamic Republic of Iran in political, economic, and cultural sectors. Iran's single-product economy and Iran's trade, banking and financial sanctions have increased medication cost and shortage, and banking-financial and transportation barriers the supply of medication needed by the country for patients, especially those with certain diseases. The harshest sanctions have been imposed since the United States withdrew from UNHCR, which has hampered the right to health as a fundamental human right. The purpose of this study is to investigate the effect of sanctions on patients' health rights from the post joint comprehensive plan of action period.

Methods: The research method in this research is descriptive-analytical. Due to the study's relative novelty, the inferential method has been used to obtain more objective data.

Results: The findings indicate that economic sanctions in the post-barjam period have indirectly seriously challenged the right to health, the right to life, the right to access to medicine. With the outbreak of the Covid-19 virus, another problem was added to the previous ones. That was to limit the scope of action and success of the Islamic Republic of Iran to deal effectively and overcome it quickly.

Conclusions: The United States has imposed unilateral economic sanctions on the Islamic Republic of Iran, undermining patients' right to health regarding access to essential medicines and medical equipment (under the pretext of dual-use in the nuclear and medical industries).

تحریم‌های یک جانبه ایالات متحده آمریکا پس از برجام و تأثیر آن بر حق سلامت بیماران از جمله کووید ۱۹ (مطالعه موردی: جمهوری اسلامی ایران)

محمد زارعی هدک^۱، ایرج رضایی نژاد^{۲*}، علی بابایی مهر^۳

^۱ دانشجوی دکتری حقوق بین الملل، گروه حقوق، واحد قائم شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، قائم شهر، ایران

^۲ استادیار حقوق بین الملل، گروه حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران

^۳ گروه حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران

* نویسنده مسئول: ایرج رضایی نژاد، استادیار حقوق بین الملل، گروه حقوق، واحد چالوس، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران.

ایمیل: irajrezaeenezhad@iauc.ac.ir

DOI: 10.29252/nkjms-120311

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۲۹	چکیده
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۳۰	مقدمه: تحریم‌های یک جانبه آمریکا پیامدهای منفی زیادی بر جمهوری اسلامی ایران در بخش‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی وارد کرده است. اقتصاد تک محصولی ایران و همچنین تحریم تجاری، بانکی و مالی ایران، باعث افزایش قیمت دارو و کمبود آن و نیز موانع بانکی - مالی و حمل و نقل برای تهیه و وارد کردن داروهای مورد نیاز کشور برای بیماران و بویژه کسانی شده که دچار بیماریهای خاص می‌باشند. شدیدترین تحریمها بعد از خروج ایالات متحده آمریکا از برجام اعمال شده که حق سلامت به عنوان یکی از اصول بنیادین حقوق بشر را با مشکل مواجه کرده است. هدف پژوهش بررسی اثر تحریمها بر حق سلامت بیماران از دوره پس از برجام است.
واژگان کلیدی: تحریم تحریم اقتصادی حقوق بشر حق سلامت	روش کار: روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی است. همچنین با توجه به جدید بودن نسبی پژوهش برای دستیابی به داده‌های عینی‌تر، از روش استنباطی استفاده شده است.
	یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آنست که تحریم‌های اقتصادی در دوره پس‌ازبرجام به طور غیرمستقیم حق سلامت، حق حیات، حق دسترسی به دارو را با معضل جدی مواجه کرده است. با شیوع ویروس کوئید-۱۹ مشکل دیگری بر مشکلات قبلی افزود و آن هم محدود کردن دامنه عمل و موفقیت جمهوری اسلامی ایران برای مقابله مؤثر و غلبه سریع بر آن بود.
	نتیجه گیری: آمریکا با اعمال تحریم‌های اقتصادی یکجانبه علیه جمهوری اسلامی ایران، حق سلامت بیماران را به لحاظ حق دسترسی به داروهای ضروری و تجهیزات پزشکی (به بهانه کاربرد دوگانه در صنعت هسته‌ای و پزشکی) با مشکل مواجه کرده است.

مقدمه

برخوردار از بهترین وضعیت سلامت جسمی و روحی به رسمیت شناخته و برای تأمین کامل این حق، کشورها را متعهد می‌نماید که تضمین‌کننده آزادی و پیشرفت و بهره مندی عادلانه هر انسان از امکانات و منابع مادی و معنوی باشند که جامعه جهانی در اختیار دارد و شامل تغذیه، آموزش و بهداشت، مسکن، تأمین اجتماعی، هنر، ارتباطات، آزادی، امنیت و کلیه لوازم و مقدماتی است که تداوم حیات انسان و رشد مادی و معنوی وی را تضمین می‌نماید [۲]. بر اساس اسناد بین‌المللی، حق توسعه، حقی جهان شمول، غیر قابل انتقال و بخش لاینکف از حقوق اساسی انسانها از جمله حق حیات است و جامعه بین‌المللی و دولتها بایستی در راه برخوردار از حق توسعه از مانع‌تراشی پرهیز نموده و همکاری مؤثر برای تحقق حق توسعه و رفع موانع آن را بعمل آورند [۲].

به بیان دیگر، جوهره و اساس همه تحریمهایی که تاکنون علیه کشورها وضع شده است، نادیده گرفته شدن اصول اخلاقی به وسیله تحریمها است که در نتیجه، به نقض حقوق بشر منتهی

تحریم در حقوق و سیاست بین‌المللی به مجموعه اقدامات با ماهیت اجباری اطلاق می‌شود که هدف از اعمال، وادار ساختن دولتها، بازیگران بین‌المللی یا افراد غیر مطیع به رعایت هنجار حقوق بین‌الملل یا پیروی از خواست و سیاست مورد نظر نهاد صادر کننده تحریم می‌باشد [۱]. تحریمها اعم از اینکه مبتنی بر قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل متحد یکجانبه ویا تحریم گروهی از کشورها علیه یک کشور باشد بیش از هر موردی تأثیرات اقتصادی و مالی در پی دارد که زندگی مردم و سلامتی کشور تحت تحریم را هدف قرار داده و ناقض حقوق بشر در ابعاد مختلف مانند محرومیت آنها از دسترسی به مواد غذایی، دارو و تجهیزات پزشکی و حتی منابع مالی ضروری برای تأمین ملزومات غذایی، بهداشتی و... است. در این مورد، به طور مشخص تحریم خرید منبع صادرات و درآمد کشورها می‌باشد که بیشترین آسیبها را متوجه ملت‌ها می‌کند. این در حالی است که حق سلامت و بهداشت و برخوردار از امکانات و خدمات پزشکی و درمانی از حقوقی است که مورد تأکید ویژه در اسناد حقوق بشر قرار دارد. میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، حق همه انسانها در

دلار از کالاها و خدماتی که ایران می‌تواند از آن‌ها برای حفظ یا توسعه سطح تولید فرآورده‌های پتروشیمی خود استفاده کند. دستورالعمل ۱۳۵۹۰ اگر چه به موجب برجام لغو شد اما این تحریم‌ها مجدداً بعد از خروج آمریکا از برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) به وضعیت قبلی بازگشت. پس از خروج دونالد ترامپ از توافق هسته‌ای سال ۱۳۹۴ (۲۰۱۵) ایران با قدرت‌های جهانی، صادرات نفت خام ایران بیش از ۸۰ درصد کاهش یافت. سیگال ماندلکر، وزیر خزانه داری ایالات متحده آمریکا در مورد امور تروریسم و اطلاعات مالی، به خبرنگاران گفت: "ما همچنان به ایران فشار خواهیم آورد و همانطور که رئیس جمهوری (ترامپ) گفته است هیچ گونه چشم پوشی از نفت ایران وجود نخواهد داشت." دولت ترامپ تحریم‌هایی را برای شبکه حمل و نقل پیچیده‌ای که ایران از آن برای فروش نفت استفاده می‌کرد، وضع کرد و با اطلاعاتی که این طرح را مختل می‌کرد، پاداش ۱۵ میلیون دلاری برای کشورهای همراه با ایالات متحده رانیز پیشنهاد داد و تلاش خود برای اعمال فشار بر اقتصاد ایران را افزایش داد. این تحریم‌ها تازه‌ترین اقدامات گسترده‌ای بود که ایالات متحده برای منزوی ساختن ایران و به این امید در پیش گرفت که ایران بصورت آنچه که او مورد نظر داشت خواستار مذاکره شده و طی مذاکرات، شرایطی که خارج از توافق برجام است را تحمیل نماید. دونالد ترامپ خروج آمریکا از قرارداد توافق سال ۱۳۹۴ (۲۰۱۵) در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۷ (ماه می سال ۲۰۱۸) را اعلام کرد و تحریم‌ها را برای محدود کردن فروش نفت ایران مجدداً برقرار کرد. این اقدام وی باعث افزایش تنش با کشورهای اروپا و آسیا شد که به بازار انرژی به ایران متکی بودند. چند روز پس از اعلام آمریکا در پاسخ به حمله مظنون ایران به تأسیسات مهم نفتی عربستان سعودی (آرامکو)، دونالد ترامپ رئیس جمهوری آمریکا گفت که وزارت خزانه داری را به "افزایش قابل توجه" تحریم‌ها علیه ایران هدایت کرده است. تحریم‌ها ارتباط ایران از سیستم مالی بین المللی را قطع نموده و باعث صفرشدن صادرات نفت ایران شد. وی با این اقدام همچنین باعث ترساندن بانک‌ها و تأمین کنندگان بین المللی حتی در بخش‌هایی (مانند غذا و دارو) شد که از نظر فنی مشمول مجازات نیستند. پس از ترور سردار قاسم سلیمانی، فرمانده سپاه قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و حمله موشکی ایران به پایگاه هوایی عین الأسد در عراق، ایالات متحده تحریم‌های اقتصادی دیگری علیه ایران و از جمله مقامات دولت ایران اعمال کرد [۸]. جدول ۱ مقایسه میزان فروش نفت مربوط به دوره قبل و مابعد برجام است.

تحریم بانکی ایران

در آبان ماه ۱۳۸۷ (۶ ماه نوامبر ۲۰۰۸)، وزارت خزانه داری ایالات متحده محدودیت‌های دسترسی ایران به سیستم مالی آمریکا را ممنوع کردن بانک‌های آمریکا از انجام معاملات با بانک‌های خارجی که به نمایندگی از یک بانک ایرانی در حال انجام معاملات هستند، گسترش داد. اواما با امضای این تحریم‌ها اعلام کرد که مؤسسات و مراکز مالی جهانی که با پول ایران معامله یا سپرده گذاری کنند مورد مجازات آمریکا قرار می‌گیرند. علاوه بر این، قراردادهایی که بر اساس پول ایران معاملات آنها انجام شده باشد و یا حساب بانکی در خارج از ایران داشته باشند مشمول تحریم‌ها شدند. و در آبان‌ماه ۱۳۹۰ (۲۱ ماه نوامبر ۲۰۱۱) بخش

می‌شود واز جمله تأثیرات آن در بخش‌های آسیب پذیر همچون دارو و درمان و مراقبت‌های بهداشتی کودکان می‌باشد و به دلیل عدم دسترسی به برخی از نیازهای اولیه، افراد عادی بیشترین لطمه را از این تحریم‌ها متحمل می‌شوند. در واقع، اعمال تحریم‌های دارویی، توسعه‌ای و حتی بر خورداری از حمل و نقل و ناوگان هوایی موجب نقض مفاد اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز می‌باشد که در آن به صراحت به حق هریک از افراد جامعه در بر خورداری از یک زندگی مناسب و در شان اشاره می‌کند که شامل بهداشت، رفاه، آموزش و... است. بنابراین، هدف اصلی مقاله بررسی پیامد تحریم‌ها بر جمهوری اسلامی ایران، در ابعاد حقوق بشر و حق سلامت است [۴].

روش کار

این مقاله مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی بوده و روش جمع آوری داده‌ها و اطلاعات بر مبنای روش کتابخانه‌ای است. در روش کتابخانه‌ای بیشتر بررسی و مطالعه کتب داخلی و خارجی، مجلات و فصلنامه‌ها، و سایت‌های اینترنتی مورد تأکید قرار گرفته است. پس از گردآوری و طبقه بندی اطلاعات، تجزیه و تحلیل آن‌ها به طور عمده از طریق توصیف و مبتنی بر تفکر و منطق و استدلال صورت گرفته است.

تحریم‌های یک جانبه اقتصادی آمریکا

تحریم تجاری معمولاً یک یا چند کالا را دربر می‌گیرد و با محدود کردن یا قطع روابط وارداتی و صادراتی همراه است. تحریم اقتصادی یکی از ابزارهای کنترل کشورهایی است که در راستای منافع اقتصادی و سیاسی کشورهای مسلط رفتار نمی‌کنند [۵]. تحریم‌های اقتصادی در یک تقسیم‌بندی موضوعی به چهار گروه کلی تحریم‌های تجاری، تحریم‌های مالی، تحریم‌های مسافرتی و تحریم‌های نظامی تقسیم می‌شود. تحریم‌های مالی شامل بانک، بیمه و بورس می‌شود. و به دلیل وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر تحریم حوزه مالی کشورها شدیدترین ضربه را به اقتصاد کشورها وارد می‌کند. از آنجا که این تحریم‌ها قطع روابط بانکی و بورس را به دنبال دارد [۶] و تحریم‌های نظامی در واقع بخشی عمده‌ای از تحریم‌های تجاری و مالی است که واردات و صادرات یا مشارکت در تولید تمامی یا تعدادی از کالاهای نظامی مورد تحریم قرار می‌گیرد [۷]. آمریکا از سال ۱۳۸۰ (۲۰۰۱) تا کنون ایران را مورد تحریم گسترده تسلیحاتی قرار داده است.

تحریم نفت ایران

در مورد تحریم نفت ایران از بانک صادرات و واردات آمریکا خواسته شد که از دادن اعتبار به شرکت‌هایی اجتناب نمایند که بنزین و خدمات مرتبط با آن را به ایران فروخته باشند. این اقدامات سبب شد که فروش هر گونه بنزین توسط شرکت هندی متوقف شود. در مورد تجهیزات مرتبط با بخش انرژی، رئیس جمهوری آمریکا دستورالعمل ۱۳۵۹۰ را صادر کرد که به موجب آن فروش تجهیزات قابل استفاده در بخش انرژی به ایران مشمول تحریم شد. تحریم از جمله این موارد است: شرکت‌هایی که اقدام به فروش بیش از یک میلیون دلار (یا بیش از ۵ میلیون دلار در یک سال) از کالاها و خدماتی کنند که ایران می‌تواند از آن‌ها برای بهبود نفت و گاز خود استفاده کند. فروش بیش از ۲۵۰ هزار

مانع از دسترسی بیشتر ایران به دلار شد و باعث کاهش تمایل و توانایی شرکت‌های خارجی برای استفاده از دلار در معاملات با ایران شد. در مهرماه ۱۳۹۷ (۱۶ مه اکتبر ۲۰۱۸)، دفتر کنترل دارایی‌های خارجی- اوفک- (OFAC) وزارت خزانه داری ایالات متحده آمریکا، دسترسی ایران به بازارهای مالی جهانی را با اضافه کردن حدود ۲۰ موسسه ایرانی در فهرست ویژه تروریست‌های جهانی ویژه برای "حمایت از نیروی نظامی که سربازان را جذب و آموزش می‌دهد قرار داد. در این ارتباط مایک پومپئو، وزیر امور خارجه آمریکا به سی بی سی نیوز گفت: "اوضاع برای ملت ایران با تحریم‌های آمریکا بسیار بدتر است و ما متقاعد شده‌ایم که مردم ایران قیام می‌کنند و رفتار رژیم تغییر می‌کند. وزارت خزانه داری آمریکا پیش بینی کرده است که سیاست‌های ایالات متحده منجر به "انزوای مالی و رکود اقتصادی در ایران" می‌شود. در جدول ۲ جریمه‌های اعمال شده بر بانک‌هایی است که با ایران مبادلات مالی داشته‌اند.

مالی ایران از جمله بانک مرکزی را بر اساس بخش ۳۱۱ از قانون وزارت خزانة داری آمریکا، جزو مؤسسات دارای خطر بالای پولشویی اعلام کرد. این اقدام موجب شد که نهادهای مالی آمریکا از هر گونه مبادله با بانک مرکزی ایران منع شوند. البته پیشتر به دلیل معرفی بانک مرکزی ایران به عنوان نهاد دولتی ایران، کلیه روابط بانکی بانک مرکزی ایران با نهادهای مالی آمریکا منع شده بود اما این اقدام آمریکا بیشتر زمینه‌سازی برای تحریم‌های فراسرزمینی علیه ایران بود و تأثیر عملی بر فعالیت‌های بانک مرکزی نداشت [۹]. و این قانون به طور مجدد در بعد از برجام علیه بانک مرکزی اعمال شد. در سال ۱۳۹۵ (۲۰۱۶) در طول اجرای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) دولت اوپاما مجوز معاملات برای مؤسسات مالی خارجی با ایران برای دستیابی به دلارهایی که ممکن است این معاملات را تسهیل کند راصدر کرده است و دولت این قدم را برداشت که بانک‌های خارجی را ترغیب کند که دوباره وارد بازار ایران شوند. در عوض، بعد از برجام دولت ترامپ نه تنها از این تسهیلات حمایت نکرد بلکه با اعمال مجدد تحریم‌های ایالات متحده

جدول ۱. فروش نفت خالص ایران (حجم متوسط روزانه، هر بشکه در روز)

کشور	۲۰۱۱	میانگین دوره (۲۰۱۴-۲۰۱۶)	خروج آمریکا از برنامه جامع اقدام هسته‌ای (ماه می ۲۰۱۸)	از زمان بازگشت تحریم‌ها (اکتبر ۲۰۱۸)	بعد از تحریم‌ها ماه (نوامبر ۲۰۱۹)
اتحادیه اروپا (ایتالیا، اسپانیا، یونان)	۶۰۰/۰۰۰	ناچیز	۵۲۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰	-
چین	۵۵۰/۰۰۰	۴۱۰/۰۰۰	۷۰۰/۰۰۰	۸۳۸/۰۰۰	۱۶۷/۰۰۰
ژاپن	۳۲۵/۰۰۰	۱۹۰/۰۰۰	۱۳۳/۰۰۰	-	-
هند	۳۲۰/۰۰۰	۱۹۰/۰۰۰	۶۲۰/۰۰۰	۳۵۴/۰۰۰	-
کره جنوبی	۲۳۰/۰۰۰	۱۳۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰	-	-
ترکیه	۲۰۰/۰۰۰	۱۲۰/۰۰۰	۱۶۰/۰۰۰	۱۶۱/۰۰۰	-
جنوب آفریقا	۸۰/۰۰۰	ناچیز	ناچیز	-	-
دیگر کشورهای آسیا (مالزی، بریتانیا، اندونزی)	۹۰/۰۰۰	ناچیز	ناچیز	-	-
تایوان	۳۵۰۰۰	۱۰/۰۰۰	۶۷/۰۰۰	-	-
سنگاپور	۲۰/۰۰۰	ناچیز	ناچیز	۳۳۰۰۰	-
سوریه	-	ناچیز	۳۳/۰۰۰	۹۶/۰۰۰	۶۷/۰۰۰
دیگران/ناشناخته کشورها (عراق و امارات)	۵۵،۰۰۰	ناچیز	۱۰۰/۰۰۰	۲۱/۰۰۰	-
حاصل جمع	۲۵	۱۰۰۶	۲،۴۵	۱،۶۰	-۲،۳۴

Sources: Bloomberg News, Reuters, and other press articles. Information on actual Iranian exports is often preliminary, incomplete, and inaccurate, and this table therefore contains figures from at least one month prior.

جدول ۲. تسویه حساب‌های عمده / جریمه‌های پرداخت شده توسط بانکها به دلیل نقض تحریم‌ها

بانک	زمان	مقدار پرداخت (دلار)	موارد نقض
بانک یو.اس.بی سوئیس	۲۰۰۴	۱۰۰ م	نقل و انتقال غیر مجاز دلار آمریکا به ایران و دیگران
بانک آ.ب.آ.ن امرو هلند	دسامبر ۲۰۰۵	۸۰ م	عدم گزارش کامل معاملات مالی شامل بانک ملی
بانک اعتبارات سوئد	دسامبر ۲۰۰۹	۵۳۶ م	پردازش غیرقانونی معاملات ایران با بانک‌های آمریکا
بانک ای.ان.جی هلند	ژوئن ۲۰۱۲	۶۱۹ م	پنهان کردن حرکت میلیاردها دلار از طریق سیستم مالی ایالات متحده برای ایرانیان و مشتری‌های کوبا
استاندارد چارترد انگلستان	اگوست ۲۰۱۲	۳۴۰ م	توافق انجام شده با ایالت‌های نیویورک بابت پردازش معاملات با ایران
کلی یر استریم لوکزامبورگ	ژانویه ۲۰۱۴	۱۵۲ م	کمک به ایران بابت فرار از محدودیت‌های بانک‌های آمریکا
بانک مسکو	ژانویه ۲۰۱۴	۹۰۵ م	به طور غیر قانونی اجازه به بانک ملی برای دستیابی به سیستم مالی آمریکا
بانک ملی یا پ.ان.بی. پاریس	ژوئن ۲۰۱۴	۹ ب	مبلغی که برای کمک به ایران، سودان و کوبا به خاطر نقض تحریم‌ها ضبط شد
استاندارد چارترد انگلستان	آوریل ۲۰۱۹	۶۲۹ م	شعبه‌ای از دبی و شعبه‌ای از نیویورک مبادلات مربوط به ایران را پردازش کرد
بانک اعتباری ای.جی آلمان، اتریش، ایتالیا	آوریل ۲۰۱۹	۱۰۳ میلیارد	برای پردازش غیرقانونی معاملات از طریق سیستم مالی ایالات متحده بابت خط حمل و نقل جمهوری اسلامی ایران
هالک بانک	اکتبر ۲۰۱۹	نامشخص	اتهامات وزارت دادگستری به هالک بانک جهت کمک‌های غیرقانونی به ایران برای فرار از تحریم‌های آمریکا

Source: Various press reports

تحریم نظامی

دولت ترامپ در اردیبهشت ماه ۱۳۹۷ (ماه آوریل ۲۰۱۸) سپاه پاسداران را به عنوان یک سازمان تروریستی خارجی منع کرد تا مانع حمایت آن از شبه‌نظامیان شیعه در دیگر نقاط خاورمیانه شود. دلیل دیگر آن هم به خاطر نگرانی‌های برخی مقامات امنیت ملی مبنی بر این بود که تهران علیه نیروهای آمریکایی در منطقه تلافی کند. ترامپ از زمان برخورد با توافق هسته‌ای، آن را به نفع ایران سوق داده و تحریم مجدد تجارت نفت ایران را در برنامه خود گنجانده و تهران را وادار به پذیرش محدودیت‌های سختگیرانه تر در فعالیت هسته‌ای، مهار برنامه موشکی بالستیک خود و پایان دادن به پشتیبانی خود از نیروهای نیابتی در خاورمیانه کرده است. همزمان، مقامات ایرانی در تلاش بودند که مقدار فروش نفت خام را به ۱/۵ میلیون بشکه در روز برسانند. نفتکش گریس ۱ که در ژوئیه توسط انگلستان به جرم شکستن تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه سوریه توسط انگلیس توقیف شده بود در اواسط ماه اوت آزاد شده و نفت خود را بازرگیری کرد. همزمان با آن وزارت خزانه داری گفت: "این فقط مربوط به نفتکش نیست. این هشدار شدید برای هر شرکتی در جهان است." "شرکت‌ها و دولت‌ها درک می‌کنند که بین همکاری با ایران یا انجام کار با ایالات متحده، این کار بی‌فایده است." در تاریخ ۳ سپتامبر، رئیس جمهوری ایران، حسن روحانی گفت که تهران هرگز مذاکرات دوجانبه با ایالات متحده انجام نمی‌دهد اما اگر همه مجازات‌هایی که برای ایران اعمال شده است، برداشته شود، می‌تواند به مذاکرات چند جانبه بین ایران و سایر طرفین توافق هسته‌ای بپیوندد (Parisa, 2019) [۱۰]. از آنجا که تحریم‌های تسلیحاتی ایران طبق توافق هسته‌ای میان جمهوری اسلامی و شش قدرت جهانی و قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد قرار بود در آبان ماه ۱۳۹۸ پایان یابد با این وجود، آمریکا از مدتی پیش تلاش‌هایی را آغاز کرده است که هدف آن تمدید این تحریم‌ها از طریق ارجاع پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل متحد است. این در حالی است که ترامپ برغم مخالفت سایر اعضاء کنندگان برجاج، از این توافقنامه بین المللی خارج شده است و نمی‌تواند ذیل آن اقدامی با وفاق سایر اعضای شورای امنیت علیه ایران داشته باشد. منطق استدلال جمهوری اسلامی ایران بر این اساس است و در همین رابطه با سایر طرف‌های برجام و آقای گوترس، دبیرکل سازمان ملل متحد در تعامل و مشورت می‌باشد.

یافته‌ها

تحریم‌ها و تأثیر بخشی آن بر حق سلامت در پسابرجام

حق به سلامت، موضوعات گسترده‌ای شامل حق برخورداری از آب آشامیدنی سالم، غذای کافی، محیط زیست سالم و خدمات بهداشتی و درمانی اولیه در کنار حق دسترسی به دارو را در بردارد که یکی از عناصر اصلی تحقق حق بر سلامت قلمداد می‌شود بر اساس آن، هر فردی حق دارد در مواقع بیماری، دسترسی به داروهای اساسی از جمله انواع کپسول‌ها، قرص‌ها، تجهیزات پزشکی، مواد مورد مصرف دندانپزشکی در هر زمان و شرایط راداشته باشد. دولت‌ها در این ارتباط، سه دسته تعهد برعهده دارند: تعهد به احترام، تعهد به حمایت و تعهد به اجرا. منظور این است که دولت‌ها نباید در بهره‌مندی از این حقوق با اقدامات حقوقی یا اقتصادی خود دسترسی بیماران به دارو را تحدید کنند [۱۱]. در این زمینه ماده ۱۲ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی،

اجتماعی و فرهنگی سلامت یک حقوق اساسی انسانی است که برای اعمال سایر حقوق بشر ضروری است و هر انسانی حق دارد از بالاترین سطح سلامت قابل دستیابی برخوردار باشد که منجر به زندگی با عزت می‌شود. علاوه بر این ماده ۲۵،۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر تأیید می‌کند: "همه حق دارند سطح زندگی مناسب برای سلامتی خود و خانواده، از جمله غذا، پوشاک، مسکن و مراقبت‌های پزشکی و خدمات اجتماعی لازم را فراهم آورند [۱۲]."

حق حیات

حق حیات جزو نسل اول از نسل‌های سه گانه حقوق بشری است و در اسناد بین المللی، به عنوان اساسی‌ترین حق است که سایر حق‌ها از آن نشأت می‌گیرد. حق حیات از قواعد امره محسوب شده و غیرقابل تخطی است. حق به زندگی جزء مهم‌ترین حقوقی است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین المللی حقوق مدنی، سیاسی و کنوانسیون حقوق کودک و سایر اسناد بین المللی مورد تأکید قرار گرفته است. عدم دسترسی به غذای کافی و سالم، دسترسی به آب آشامیدنی، دسترسی به دارو، پوشاک به دلیل فقر جان هزاران شهروند ایرانی را با خطر مواجه کرده است. این مسأله در مناطق مرزی و فقیر نشین حاشیه شهرها افزایش چند برابری داشته است. تحریم‌ها موجب افزایش قیمت مواد غذایی و بالا رفتن نرخ تورم شده که حق دسترسی به غذا را به عنوان یک اصل بنیادین بشری به خطر انداخته است. تمامی حقوق انسانی و بشری به عنوان حق حیات شناخته می‌شود مثلاً تمام حقوق دیگری که تحت عنوان حق سلامت شناخته می‌شود جزو حق حیات محسوب می‌شود. حقوق اقتصادی و اجتماعی به اندازه حقوق مدنی و سیاسی اهمیت دارد زیرا برخورداری از حداقل معیارهای مناسب زندگی لازمه زندگی هر انسانی به شمار می‌رود. این حق حلقه ارتباط بین حقوق مدنی-سیاسی، اقتصادی-اجتماعی و نسل سوم حقوق بشر است که حق همبستگی و توسعه پایدار تلقی می‌شود [۱۳]. حق حیات شامل تفسیر محدود و وسیع است، تفسیر محدود منوط به این است که کشورها نمی‌توانند به صورت خودسرانه حق حیات شهروندان خود را سلب کنند و تفسیر وسیع که کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد بر آن صحنه گذاشته است شامل تأمین حداقل نیازهای اولیه انسانها محسوب می‌شود. از این رو هیچ دولتی نمی‌تواند به اعمالی متوسل شود که حق حیات و توابع آن در نقطه دیگری از زمین تهدید شود. به طور کلی می‌توان گفت که حق برخورداری از امکانات کافی معیشتی از جمله حق‌های رفاهی محسوب می‌گردد که خود از انواع مهم حقوق بشر محسوب می‌شود [۱۴].

حق برخورداری از بهداشت

بهداشت شامل؛ بهداشت عمومی، بهداشت محیط کسب و کار و زندگی، بهداشت مادر و کودک، سالمندان و اقشار آسیب پذیر، پیشگیری از بیماری‌های واگیر دار بین دام و انسان و غیرواگیردار مانند سرطان‌ها و امور مرتبط با جمعیت و تنظیم خانواده، تلاش برای کنترل و درمان آن و اجرای طرح‌های واکسیناسیون که مرتبط با بیماری‌هایی مثل سیاه سرفه، فلج اطفال و همچنین آلودگی‌های زیست محیطی که ناشی از آلودگی زباله‌های هسته‌ای و یا زباله‌های غیرهسته‌ای و زباله‌های جبران ناپذیری است که مصرف مواد مخدر صنعتی و قرص‌های اعتیاد آور بر جای گذاشته است. نظارت بر محصولات آرایشی و بهداشتی که می‌تواند

تحریم‌های ایالات‌متحده، ایران را با مشکلاتی در زمینه تهیه دارو و کمک‌های بهداشتی‌ای که برای مقابله با کرونا به آن‌ها نیاز مبرم و ضروری دارد، روبه‌رو نموده است، گرچه گفته شود که دولت آمریکا معافیت‌هایی برای واردات بشردوستانه در نظام تحریم‌هایش علیه ایران در نظر گرفته است ولی آنچه مشخص است تحریم‌های گسترده این کشور علیه بانک‌های ایران، به‌شدت توانایی ایران در پرداخت هزینه واردات بشردوستانه را محدود نموده و دولت ترامپ با اقداماتی مثل تحریم نهادهای بانکی ایرانی، عملاً در تسهیل واردات غذا، دارو و تجهیزات پزشکی، مانعی اساسی ایجاد کرده است. معاون وزارت بهداشت در ارتباط با تحریم‌ها و تهیه اقلام پزشکی گفته است که ایران در تبادل مالی برای خرید دستگاه‌های پزشکی از جمله ونتیلاتور و تخت‌های آی سی یو و همچنین واردات دارو با مشکل روبه‌رو است و دبیر کل جمعیت هلال‌احمر ایران نیز از «کمبود ۴۰۰ قلم دارو» به دلیل تحریم‌ها در ایران سخن گفته است [۱۹]. جمهوری اسلامی ایران برای جلب توجه جامعه بین‌المللی نسبت به تحریم‌های ظالمانه و یکجانبه ایالات متحده آمریکا از طریق یک فراخوان نه به تحریم توسط آقای محمد جواد ظریف. وزیر امور خارجه اقدام کرد که مورد حمایت بسیاری از کشورها قرار گرفت. همچنین محمد جواد ظریف نامه‌ای خطاب به آقای گوترس. دبیرکل سازمان ملل متحد ارسال نموده و خواستار یک اقدام جامع بین‌المللی علیه تحریم‌های یکجانبه اقتصادی و تروریسم پزشکی دولت ترامپ شد [۲۰].

حق دسترسی به دارو

هر چند در اسناد بین‌المللی در مورد حقوق بشر به حق دسترسی به داروهای اساسی بعنوان حقوقی بشری توجه نشده است اما این حق یکی از حقوق اساسی است که در نظام بین‌المللی حقوق بشر برای تحقق حق بر بهره‌مندی از سلامت جسمی و روانی مطلوب ضرورت دارد. بند ۲ ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به موضوع دسترسی به دارو به عنوان ابزاری برای مبارزه با بیماری توجه داشته است زیرا یکی از راه‌های بسیار مهمی که دولت‌ها می‌توانند با توسل به آن این تعهد را اجرا کنند، دسترسی به دارو است [۲۱]. از این رو وجود دارو و دسترسی به آن، عنصری در فرآیند پیشگیری، درمان و کنترل بیماری‌هاست. کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی حق دسترسی به داروهای اساسی را به عنوان حقی بشری توصیف کرده که از عناصر اصلی تحقق عالیترین سطح قابل حصول سلامت جسمی و روانی به شمار می‌رود [۲۲]. دولت‌ها نیز مسئولیت بین‌المللی حمایت از حقوق بشر و حق سلامت افراد جهت دسترسی به داروهای اساسی را دارند و نایبستی این حق را به سبب حمایت از اختراعات دارویی خدشه دار کنند. دولت‌ها می‌توانند بالا بودن قیمت دارو را با افزایش پوشش بیمه برای تمام بیماران و اختصاص ارز پوشش دهند چون دولت‌ها در این راستا تعهد به حمایت تعهد به احترام، رعایت حقوق همه بیماران و تعهد به اجرای قوانین قضایی و اجرایی مناسب را دارند. با توجه به اینکه حق برخورداری از بهداشت و سلامت و حق بر اثر فکری هر دو از حقوق اساسی و اولیه بشر است بایستی تلاش نمود بین این دو حق تعارض ایجاد نشده و ارتباط برقرار گردد. البته به خاطر نقش ویژه دارو در زندگی بشر، بایستی علاوه بر منافع خصوصی صاحبان ابداعات، منافع جامعه و نیازهای بهداشتی و توسعه کشورهای در حال توسعه و فقیر را هم در نظر داشته و تأمین کرد به علاوه، کشورهای در حال توسعه نیز

سلامت قشر عمده‌ای از جامعه را با خطر مواجه کند دیگر امور مرتبط با بهداشت است. مهم‌ترین چالشی که در این حوزه وجود دارد عدم ضمانت اجرای کافی و مؤثر در حوزه سلامت است که مستلزم چاره‌اندیشی جدی است. در مورد وضعیت ایران در حوزه بهداشت در تیرماه سال ۱۳۹۸ (ماه ژوئیه سال ۲۰۱۹)، گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران گفت که او "نه تنها نگران این است که تحریم‌ها و محدودیت‌های بانکی بطور غیرقانونی از بین برود". دیده بان حقوق بشر دریافت که تحریم‌های اقتصادی کنونی، با وجود معافیت‌های بشردوستانه، باعث رنج‌های غیرضروری برای شهروندان ایرانی مبتلا به طیف وسیعی از بیماری‌ها و شرایط پزشکی می‌شود [۱۵] علاوه بر این تحریم‌ها حق بهداشت و سلامت روان ایرانیان را در شرایط بحران کرونا با خطر مواجه کرده که این بحران به مفهوم دخالت غیر مستقیم در امور شهروندان ایرانی است [۱۵].

ویروس کرونا و تأثیر آن بر ایران در شرایط پسا برجام

ایران که پس از چین دومین کشور بود که درگیر با کووید ۱۹- شد، از همان ابتدای پیدایش این ویروس فرامرزی بشدت در حال شیوع در سراسر جهان، از کلیه امکانات موجود خود برای مقابله موثر با آن استفاده کرد اما وجود تحریم‌های یکجانبه دولت ترامپ مانع نقل و انتقال مالی و صدور تجهیزات پزشکی و دارو به ایران می‌باشد. بسیاری از کشورها برای کمک به ایران در زمینه ماسک، کیت و تجهیزات پزشکی اعلام همکاری کردند. شرکت‌های ایرانی نیز اقدام به خریداری چنین اقلامی کردند اما مشکل جابجایی مالی بخاطر تحریم بانکی و همچنین انتقال آنها به ایران بخاطر تحریم کشتیرانی و حمل و نقل، مانع واردات چنین نیازهایی به ایران شد. جمهوری اسلامی ایران بران برای رها شدن از تحریم‌های یکجانبه خصوصاً در شرایط کرونایی متوسل به سازمان ملل متحد شده و از طریق نمایندگی دائم جمهوری اسلامی ایران در نیویورک رسماً از دبیرکل سازمان متحد خواستار یک اقدام جامع بین‌المللی برای اعمال فشار بر دولت ترامپ جهت لغو تحریم‌ها شد [۱۶].

سازمان‌های حقوق بشری و دیده بان حقوق بشر نیز با ایران همصدا و همگام شدند. موضوع در مجمع عمومی و شورای امنیت مطرح شد. حتی در کنگره آمریکا ۷۷ عضو کنگره خواستار برداشتن تحریم‌ها شدند لیکن دولت ترامپ نه تنها این تحریم‌ها را جهت دسترسی ایران به دارو و تجهیزات لازم کاهش نداد بلکه از این فرصت جهت اعمال تحریم‌های گسترده‌تر استفاده کرد [۱۷]. محمد جواد ظریف، وزیر امور خارجه ایران اقدام آمریکا در تحریم ایران را تروریسم پزشکی خوانده و نوشت: در حالی که شهروندان ما در حال جان باختن بر اثر کرونا هستند، ترامپ شریانه در حال تشدید تحریم‌های غیرقانونی آمریکا با هدف از بین بردن منابع مورد نیاز ایران برای مبارزه با کروناست. دنیا نایبستی بیش از این در برابر تروریسم اقتصادی که تروریسم پزشکی هم به آن اضافه شده، سکوت کند [۱۸]. در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و همچنین شورای امنیت این سازمان نیز خواسته شد که تحریم‌ها را بردارد. دبیرکل شخصاً موضع گیری کرد. چین و روسیه موضع گیری داشتند. اتحادیه اروپا از زمان طرح اینستکس اولین اقدام را با اختصاص یک کمک مالی ۵۰۰ میلیون یورویی به ایران عملی ساخت. موضوع در مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیز مطرح شد. دولت ترامپ هم که نه تنها اقدامی برای کاستن یا لغو تحریم‌ها انجام نداده است بلکه سعی دارد از این فرصت برای فشار حداکثری علیه ایران استفاده کند.

مجازات‌های ناشی از تحریم‌های اعمالی علیه ایران قرار دهند. از آنجا که اکنون بیماری ویروسی گریبانگیر جامعه جهانی شده و حق سلامت ساکنین تمام کشورها را با خطر مواجه کرده توجه سازمانهای جهانی از جمله بهداشت جهانی به کشورهایی که با تحریم مواجه هستند می‌تواند سلامت کل جامعه جهانی را تأمین کند

نتیجه گیری

تحریم‌های یک جانبه آمریکا بر بخشهای مختلف از سال ۱۳۵۸ آغاز شده و بطور گسترده از ۱۹۹۶ و اجرای قانون داماتو دامنه آن بر کلیه بخشهای انرژی، از جمله خرید نفت خام، گاز و خطوط لوله اعمال شده است، از موارد دیگر می‌توان به تحریم‌های هدفمند مالی ایران و تحریم فروش منابع مالی و ملزوماتی مانند نفت و گاز و موادخام تا موادغذایی، دارویی و نیازهای توسعه‌ای مانند فناوری و تجهیزات اعم از فنی و پزشکی بصورت زنجیره‌ای دارای تأثیرمتقابل بر زندگی و حیات کلیه افرادجامعه اشاره کرد. این تحریمها که همواره به زیان مردم بوده است، با شیوع ویروس کوئید-۱۹ مشکل دیگری بر مشکلات قبلی افزود و آن هم محدودکردن دامنه عمل و موفقیت جمهوری اسلامی ایران برای مقابله مؤثر و غلبه سریع بر آن بودچون هم ایران را به لحاظ مالی بخاطر تحریم‌های بانکی و دریافت کمک‌های ایرانیان مقیم خارج و کشورهای دیگر دچار مشکل کرد و هم تجهیزات، داروها، ماسک و کیت های خریداری شده از کشورهای دیگر رانداست به ایران منتقل و به موقع مورد استفاده قراردهد. علاوه برآن، تحریم شبکه حمل و نقل دریایی نیز مانع حمل مواردپزشکی و دارویی وهمچنین تجهیزات تهیه واهداده از خارج از طریق کشتیرانی گردید.

راهکاری که ایران می‌تواند در این راستا به کار گیرد توجه سازمانهای جهانی مثل سازمان بهداشت جهانی است. ایران می‌تواند با برگزاری نشست های متعدد، توجه جهانیان و سازمان جهانی بهداشت را به مخاطراتی که تحریمهای یکجانبه آمریکا بر حق سلامت به عنوان یکی از حقوق اجتماعی و نسل دوم گذاشته است، جلب کند. از سازمان جهانی بهداشت نیز این انتظار می‌رود که اجازه ندهد در حوزه بهداشت و درمان آسیبی متوجه مردم شود چون تحریمها فقط مردم را هدف قرار می‌دهد. آمریکا نیز با تحریمهای ثانویه خود شرکتها را از هرگونه تجارت با ایران می‌ترساند و استثنائی بر دارو و تجهیزات پزشکی نیست. ایران و سازمان جهانی بهداشت به عنوان یک سازمان بین المللی می‌توانند همکاری گسترده‌ای در این زمینه با توجه به مخاطراتی که تحریم دارد داشته باشند.

تشکر و قدردانی

این مقاله بخشی از رساله اینجانب می‌باشد. از همه اساتید، همکاران و عزیزانی که در دسترسی اینجانب به منابع پژوهشی همکاری بیدریغ داشته‌اند، تشکر می‌کنم. اگر همکاری صمیمانه این بزرگواران نبود، هرگز نمی‌توانستم مسیر پر فراز و نشیب پژوهش را طی کنم.

بایستی راهکار توزیع مناسب دارو را فراهم سازند (۲۳). یکی دیگر از قوانین در مورد حمایت از حق دسترسی به دارو در مورد کشورهای در حال توسعه، رأی دیوان عالی هند در پرونده نواریتس، مبنی بر عدم اعطای حق اختراع به داروهای موجود، برای شرکت‌های داروسازی ژنریک و دسترسی بیماران در کشورهای در حال توسعه متکی به تولید داروهای ارزان قیمت در هند اهمیت زیادی دارد. در حقیقت این حکم نقش شرکتهای داخلی به عنوان تولید کنندگان عمده داروهای ژنریک ارزان قیمت برای کشورهای در حال توسعه را مستحکم کرده است [۲۳].

تحریمها و مسأله حق دسترسی جمهوری اسلامی ایران به دارو و درمان در مورد بیماران خاص برجسته‌تر شده است چنانکه می‌توان به یکی از شرکت‌های فعال در زمینه توزیع دارو میپلکس اشاره کرد که به خاطر تحریم پانسمان کودکان ای بی را کاهش داده که با تلاشهای وزارت خارجه این مشکل تا حدودی برطرف شده. مرگ کودکان معصوم در حالی است که مدعیان حقوق بشر و وضع کنندگان تحریم‌های بی‌رحمانه علیه ایران، مدعی هستند که این تحریمها آسیبی به مردم نمی‌زند و دارو جزو تحریم نیست. یکی دیگر از بیماریهایی که در روزهای اخیر جان هزاران شهروند ایرانی را باخطر مواجه کرده است ویروس کرونا می‌باشد. براساس مطالعه‌ای که محققان ایرانی روی ۲۴۲ بیمار صرع در ایران انجام داده‌اند، ۷۲ درصد از بیمارانی که از داروهای ضد صرع وارداتی استفاده کرده‌اند، گزارش کرده‌اند که در دوره زمانی بین شهریورماه تا بهمن ماه ۱۳۹۷ (ماه اوت ۲۰۱۸ و فوریه ۲۰۱۹)، در دسترسی به داروهای خود مشکل قابل توجهی دارند [۲۴].

بحث

آنچه که در این مقاله مورد بحث و بررسی قرار گرفت. تأثیر تحریم‌هایی بود که بطور یکجانبه توسط آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران اعمال شد و بخش سلامت و درمان را با بیشترین مخاطرات با توجه به همه گیری بیماری کرونا مواجه کرد. چنانکه در بالا آمده است تحریم‌های اقتصادی که شامل تحریم‌های نفتی، بانکی و نظامی می‌باشد به طور غیرمستقیم از جمله در حوزه نفتی با کاهش و به صفر رساندن صادرات نفتی و بخش بانکی با مسدود کردن دارایی‌های ایران در خارج از کشور و تحریم بانکها و شرکت‌هایی که مرادوات بانکی و مالی با ایران دارند مانع از انتقال دارو و تجهیزاتی پزشکی شوند. در این مقاله فرضیه پژوهش به اثبات می‌رسد چنانکه جدول فروش نفت حاکی از کاهش میزان صادرات و فروش می‌باشد. و از آنجا که در حوزه سلامت مهم‌ترین عامل برای دستیابی به بالاترین استانداردهای زندگی و حق سلامت دسترسی به دارو است. شاهد این مسأله هستیم که اقلام دارویی به عنوان اقلام بشردوستانه، از شمول تحریمها خارج هستند اما بسیاری از تجهیزات ضروری برای درمان سرطان از جمله تجهیزات پزشکی هسته‌ای و رادیوتراپی در زمره کالاهای دارای کاربرد دوگانه هستند و مشمول تحریم قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر شرکتهای داروسازی و تجهیزات پزشکی بزرگ به هیچ عنوان حاضر نیستند خود را در معرض

References

1. Kenneth K. Iran Sanctions, Congressional Research Service. 2020.
2. UN Committee on Economic Social and Cultural Rights. General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health2000.
3. Kokabisaghi F. Assessment of the Effects of Economic Sanctions on Iranians' Right to Health by Using Human Rights Impact Assessment Tool: A Systematic Review. Int J Health Policy Manag. 2018;7(5):374-93. doi: 10.15171/ijhpm.2017.147 pmid: 29764102

4. Baradaran-Seyed Z, Majdzadeh R. Economic sanctions strangle Iranians' health, not just drug supply. *Lancet*. 2013;381(9878). doi: 10.1016/s0140-6736(13)61024-7
5. Manuel B. Sanctions Assessment Handbook: Assessing Humanitarian Implications of Sanctions (New York: OCHA) 2004.
6. Alavi SY. Typology of US unilateral sanctions against Iran during the Obama presidency, *Studies of the Islamic Revolution* 2016.
7. The Impact of Economic Sanctions. Committee on Economic Affairs, House Of Lords. Volume I: Report 2007.
8. Wang J, Honggang W. The Iran Nuclear Issue in Sino-US Relation. *Contemporary Int Relat*. 2007;17(5).
9. Trump Administration Announces More Economic Sanctions Against 2020. Available from: <https://www.npr.org/2020/01/10/795224662/trump-administration>.
10. "Imposition of Fifth Special Measure against the Islamic Republic of Iran as a Jurisdiction of Primary Money Laundering Concern" 2019. Available from: <https://www.iranwatch.org/library/governments/united-states>.
11. Niavarani SJE. The right to access basic medicines within the framework of the Trips Agreement and the challenge of protecting international human rights to health. *J Int Law*. 2016;33(54).
12. Parisa US. Will sanction whoever purchases Iran's oil: official 2019. Available from: <https://www.reuters.com/article/us-usa-iran-oil>.
13. The right to the highest attainable standard of health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Economic and Social Council, Committee on Economic, Social and Cultural Rights. 2000.
14. Motaghi S, A. D. The nature of the right to health and the position of the state in its realization. *Res J Islam Law*. 2018;18(46):123-48.
15. Qari SF. The Right to Life. *J Legal Res*. 2000:31-2.
16. US. Ease Sanctions on Iran in COVID-19 Crisis (2020/ap/6) 2020. Available from: <https://www.hrw.org/print/340388>.
17. Tahan M. The implications of Iran sanctions on civilian mental health and quality of life 2019. Available from: <https://www.preprints.org/manuscript/201911.0201/v1/download>.
18. "Maximum pressure". US Economic Sanctions Harm Iranians' Right to Health Pressure, Human Rights Watch 2019. Available from: <http://www.hrw.org>.
19. Zarif MJ. Ministry of Foreign Affairs, taken. Available from: <https://www.mfa.gov.ir/28/2/1399>.
20. Montazran J. US Sanctions and Disruption of Iran's Healthcare System, Presidential Center for Strategic Studies 1399.
21. Committee on Economic, Social & Cultural Rights (CESCR), The Right to the Highest Attainable Standard of Health, (article 12 of the ICESR), General Comment. 2000
22. Borhani M, Abuzari M. The right to access drugs and support for pharmaceutical inventions, *Legal Journal of Justice*, year eighty-one, number ninety-nine 2012.
23. Bakhtiarvand M, Jamali Nejad S. The Role of Competitive Rights in Improving Public Health, *Parshaki Law Quarterly*. 11. 2017;42.
24. Sanctions have caused shortage in epilepsy medication. "Islamic Republic News Agency 2019. Available from: <https://www.irinn.ir/fa/news/657223>.